

Week 9 - Lommertbrug (#203), de Stadsbank van Lening

'Anno 1614 den 29sten april gheschieden hier de eerste beleeninghe', staat er op de gevel van het pand aan de Nes te lezen.

Op 25 april 2014 was het precies 400 jaar geleden dat de stad Amsterdam de Stadsbank van Lening oprichtte aan de Oudezijds Voorburgwal 300. In 1614 stichtte het stadsbestuur dit gemeentelijk leen-

huis om de woekerende pandjesbazen de wind uit de zeilen te nemen. Tegen onderpand kreeg en krijg je daar een eerlijke som gelds. Toen in 1311 het Concilie van Vienne besloot dat er krachtiger maatregelen tegen woekeraars genomen zouden worden, had dat tot gevolg dat een aantal van de Italiaanse woekeraars naar het noorden vertrok. De Italianen – hier Lombarden genoemd naar hun land van herkomst Lombardije (vandaar het woord 'Lombard' of 'Lommertd') – kwamen in 1477 naar Amsterdam en maakten het hier al

*Boven: De gevels van de Stadsbank van Lening aan de Oudezijds Voorburgwal
Links: De quizfoto: de Brug der Zuchten, officieel Lommertbrug nr.203.*

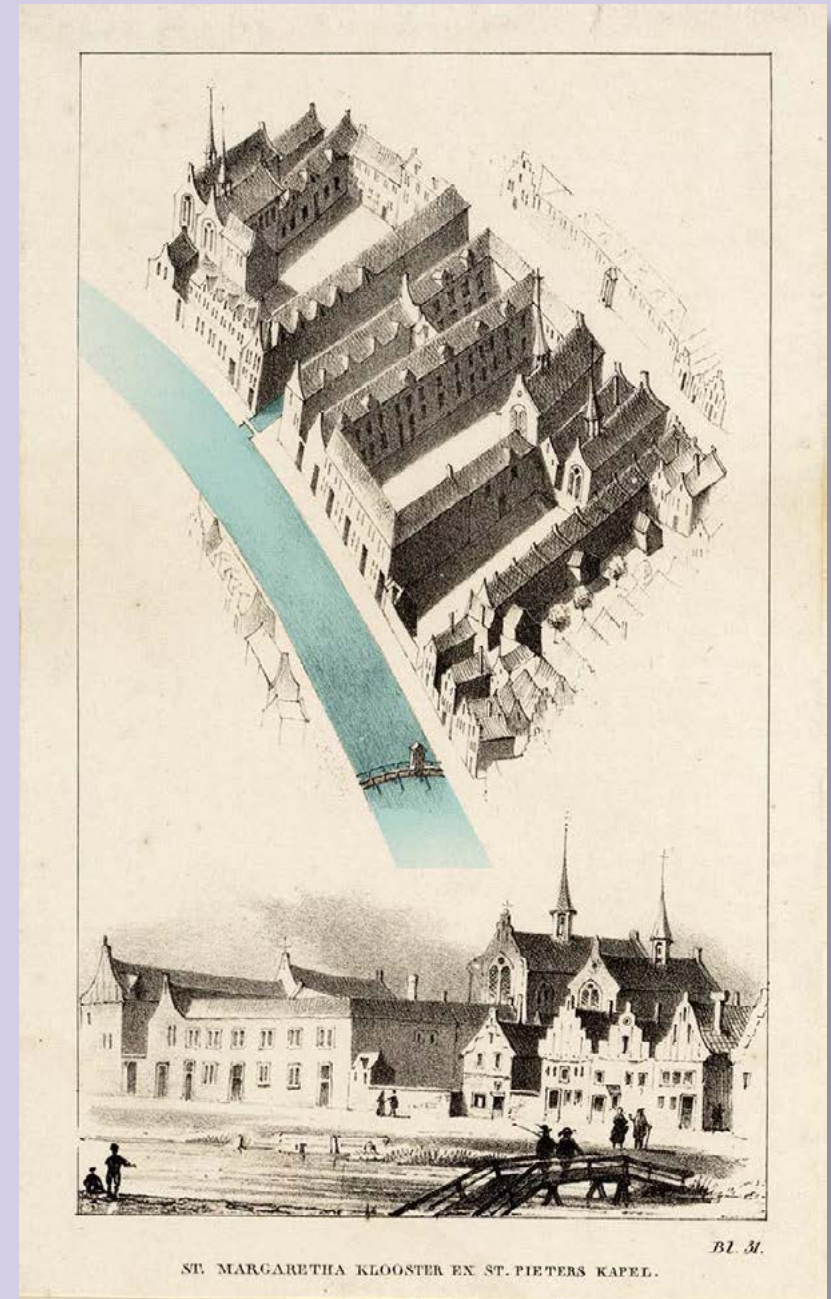
Sint Maria Magdalena klooster

In 1407 ongeveer vestigde zich een geloofsgemeenschap van vrouwen in een burgerhuis. In de jaren erna verwierven zij een grondstuk ten zuiden van de Vogelenzang, een natuurlijke veenplas met uitwatering naar het Rokin. Die uitwatering, ook wel de Spoeye genoemd, zorgde voor de bijnaam van het klooster: Sint Maria Magdalena opt Spoeygen. Op z'n laatst ter gelegenheid van de aanleg van de Oudezijds Achterburgwal is de Vogelenzang drooggelegd. Het restant, de uitwatering bleef als een sloot tussen Oudezijds Voorburgwal en het Rokin aanwezig, met een overkluizing in de Nes. In 1422 wordt melding gemaakt van een nieuwgebouwd klooster aan de uitwatering. De sloot, de voormalige Spoeye, werd in 1550 overkluisd en daarop werden de Wijde en Enge Lombardsteeg aangelegd. De resterende grond mochten de zusters kopen. Na het in 1579 confisqueren van alle kloosters kwam dit klooster in gebruik bij het Leprozenhuis, waarbij de noordvleugel ter beschikking kwam van de Huiszittenmeesters. Op de nog niet bebouwde grond tot de steeg bouwden zij een nieuw turfpakhuis. In 1613 nam de stad de noordvleugel en het turfpakhuis van

het Leprozenhuis over om er de Stadsbank van Lening in te vestigen. De oude noordvleugel van het klooster werd vergroot tot de huidige hoogte en omvang.

Rechtsboven het Magdalenklooster met de nog ongedempte sloot naar het Rokin rond 1544. Links de overkluide spui onder het wegdek van de Nes in 1914,

ST. MARGARETHA KLOOSTER EN ST. PIETERS KAPEL.

Tot behulp voor den noodt druftigen is hier gestelt
DE BANCK VAN LEENINGE voor een cleyn gelt

gauw te bont door het vragen van woekerwinsten. De handel kon deze mensen echter niet missen. In 1547 werd een poging gedaan de woekeraars uit te drijven, maar dat mislukte. Na de Alteratie werden echter krassere maatregelen genomen, want de gereformeerden waren buitengewoon fel tegen woeker gekant. De Vroedschap maakte een schifting tussen ernstige en minder ernstige woekeraars, gaf enkele lieden een octrooi en verbood de overige leenbanken.

Onbetwiste koning van de pandjesbazen was Sion Luz van De Oude Lommerd bij de Grimnessesluis, op een steenworp afstand van de Nes. De vroedschap besloot zijn vergunning in 1614 niet te verlenen vanwege de wurrgrente van maar liefst 33% die hij rekende.

De Vroedschap kwam tot de conclusie dat de maatregelen niet voldoende geholpen hadden. Om ook de andere particuliere pandhuizen de wind uit de zeilen te nemen, richtte Amsterdam als eerste stad in de Republiek nog hetzelfde jaar een eigen stedelijke bank van lening op. De stad maximeerde de tarieven voor beleningen tot percentages tussen de 8,66 en 16,25%. De winsten van de Bank werden benut voor de armenzorg. Het Amsterdamse voorbeeld vond in de jaren daarna navolging in steden als Rotterdam en Vlissingen. Toen in 1579 alle kloosters geconfisqueerd werden kwam het Magdalenaklooster in gebruik bij het Leprozenhuis, waarbij de noordvleugel ter beschikking kwam van de Huiszittenmeesters. Op de nog niet bebouwde grond tot de steeg bouwden zij een nieuw turf-

Boven: De tekst boven de ingang in de Enge Lombardsteeg, zie afbeelding links.

Links: Prent van H.P.Schouten van de ingang van de Stadsbank van Lening in de Enge Lombardsteeg. Boven de ingang een tweeregelig vers.

pakhuis. In 1613 nam de stad de noordvleugel en het turfpakhuis van het Leprozenhuis over om er de Stadsbank van Lening in te vestigen.

Voor echte 'noodt-druftigen' bood de bank echter geen soelaas. Zonder onderpand van enige waarde kreeg je geen muntstukken voor wat brood en turf. De eerste zin uit het gedicht (uit 1740) van Balthasar Huydecopers boven het poortje aan de Oudezijds Voorburgwal spreekt boekdelen (zie tekst onder en afbeelding pag. 48).

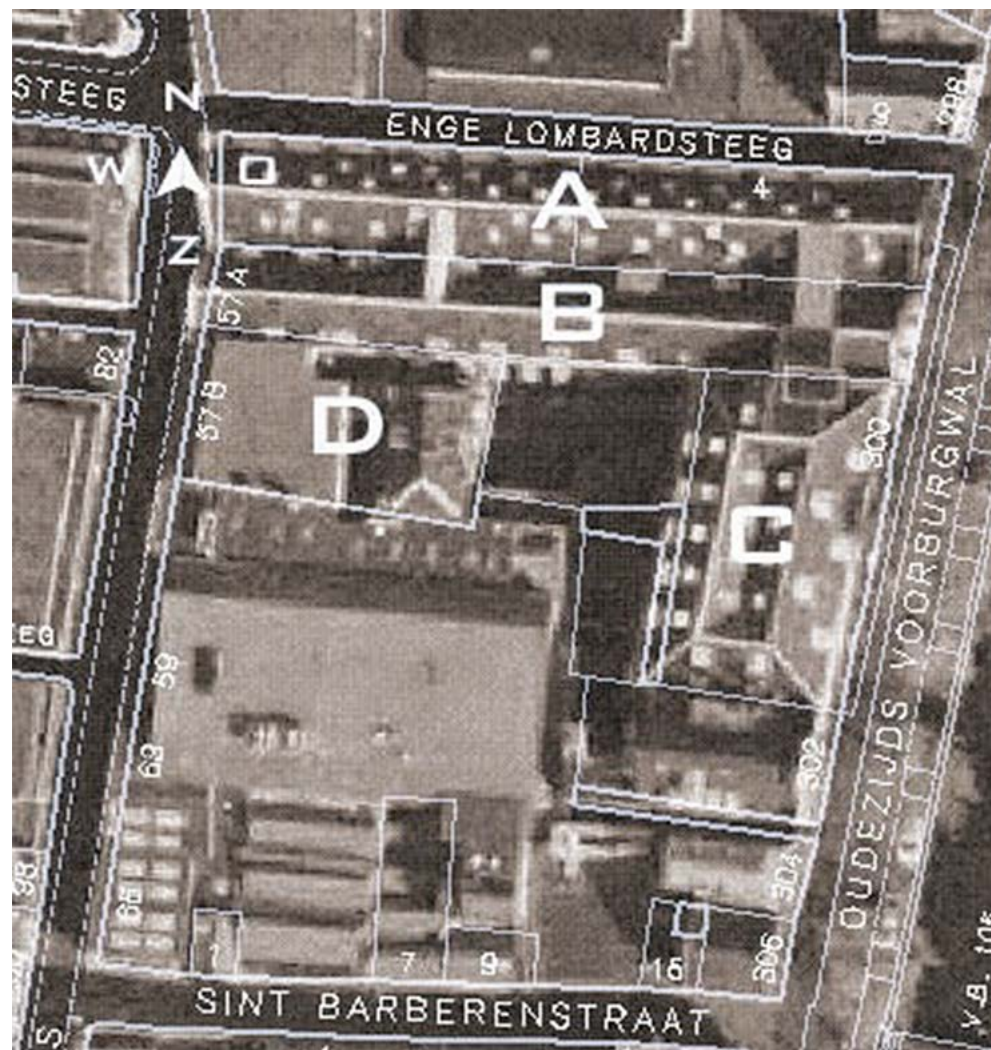
Het gebouwencomplex van de Stadsbank van Lening

A. Het voormalige turfpakhuis van de O.Z. Huiszittenmeesters uit 1550 doorlopend van de gracht tot de Nes. Bij de bouw werd gebruik gemaakt van de bestaande laatmiddeleeuwse kloostergevel, die nu een gemeenschappelijke muur vormt tussen bouwdelen A en B.

B. Een even diep pakhuis in ongeveer dezelfde stijl als deel A. Het betreft hier het voormalige Maria Magdalenaklooster uit de 14de eeuw. Dit bouwdeel is in 1616 grotendeels vernieuwd en opgehoogd met gebruikmaking van bepaalde delen van de oorspronkelijke vleugel van het klooster.

C. Een blokvormig pand onder schilddak uit 1669; het hoofdgebouw

Hebt gy noch geld, noch goed? gaa deeze deur voorbij,
Hebt gy het laatste en mist gy 't eerste? kom bij my:
Geef pand, ik geef u geld. Waarom zoude ik u borgen?
Of is het niet genoeg, dat gy van 't mynen teert?
maar eyst gey uw pand terug; zo dient ge in tyds te zorgen,
Dat my myn hoofdsom, met de rente wederkeert.
Zo help ik u en my, en toon, aan de onderzoekers
Van myn geheymen, 't graf des eervergeeten woekers.

voor directie en administratie. Dit deel is in 1669 toegevoegd als vervanging van een oude vleugel van het klooster. De oude toegangspoort, die oorspronkelijk toegang gaf tot het voormalig bin-

Boven: Bovenaanzicht van het gebouwencomplex van de Stadsbank van Lening.
Links: Achtregelig vers boven ingang Oudezijds Voorburgwal 300 (zie afb. pag.47)

nenterrein, werd als centrale ingang in de gevel opgenomen.
D. De woning naast het gebouwencomplex is gebouwd in 1890 en gelegen aan de Neszijde. Dit pand is pas later aan de Stadsbank van Lening toegevoegd.

Kleding en stoffen waren in de negentiende eeuw populaire goederen om te belenen. In de zomer droeg men geen winterjas, dus arme mensen konden die naar het 'pandjeshuis' brengen. Zondagse kleding werd doordeweeks beleend en als het loon binnen was voor de zondag weer 'gelost'. Weeshuizen, gestichten, scholen en andere instellingen lieten op de kleding die ze uitdeelden, merktekentjes borduren om verpanding tegen te gaan. De Lommerd stond later ook bekend als 'de goedkoopste fietsenstalling van Amsterdam'. 's Winters als je de fiets toch niet nodig had, kon je op die manier, zonder al te veel kosten, geld lenen.

Rechts: De zijgevel van de Stadsbank van Lening in de Enge Lombardsteeg, gezien naar de Oudezijds Voorburgwal.

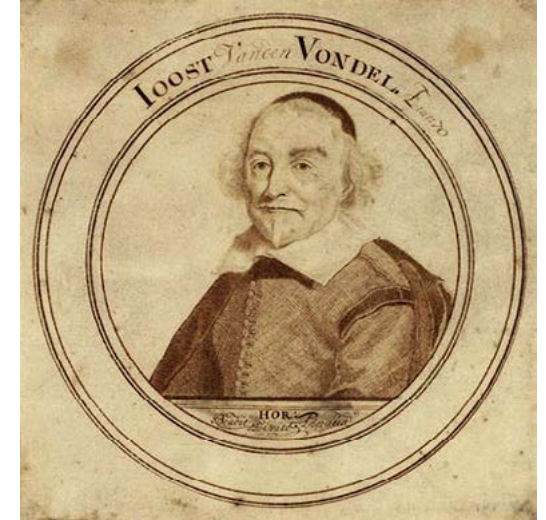

Vondel aan de Nes

Al in zijn tijd gold Vondel als de grootste Nederlandse dichter aller tijden. In 1653 werd hij officieel gehuldigd en de zesenzestigjarige hoopte met pensioen te kunnen gaan. De winkel in de Warmoesstraat waar hij zijde verkocht, droeg hij over aan zijn zoon, die echter niet in staat bleek de zaak goed voort te zetten. Vondel Junior maakte enorme schulden. Vader Vondel loste deze af en dreigde failliet te gaan, wat uiteindelijk in 1656 ook gebeurde en waardoor hij nagenoeg straatarm werd.

Burgemeester Cornelis van Vlooswijk bezorgde Vondel in 1658 een baantje als 'suppoost' gemeenteamtenaar bij de Bank van Lening. Om fraude te voorkomen moesten de suppoosten een borg van maar liefst vierduizend gulden betalen en dat was - zeker in die tijd - een enorm bedrag. Vondel kon die borg zelf niet opbrengen, maar zijn vrienden betaalden het geld om hem aan de baan te helpen. Tien jaar lang werkte de oude dichter bij de Bank van Lening aan de Oudezijds Voorburgwal. Hij kreeg een goed loon – f 650 per jaar – maar ervoer zijn werkzaamheden als zwaar: de hele dag was hij bezig met het maken van beschrijvingen van de voorwerpen die mensen kwamen belenen. Zijn verhoogde stoel, vanwaar hij de pandgoederen in de gaten moest houden, werd in 1867 teruggevonden in de kelders aan de Nes en behoort tegenwoordig tot de collectie van het Amsterdam Museum.

Vondel bekende later aan zijn biograaf Gerard Brandt dat hij een deel van zijn

Links: De gevels van de Stadsbank in de Nes. Deze foto kon alleen gemaakt worden toen in 1914 de restanten van het tegenover liggende Cellebroedersconvent afgebroken werden. Bij die gelegenheid werd ook de overkluisde Spoeje teruggevonden.

werktijd benutte om verzen te schrijven. Zijn superieuren, die heel goed wisten dat hun beroemde employee zijn positie te danken had aan zijn verdiensten voor de stad, zagen het door de vingers. In 1668 mocht Vondel, inmiddels 80 jaar oud, dan toch met pensioen. Hij zou nog elf jaar leven; de stad betaalde zijn loon door.

Werkwijze

Hoe werkt zo'n bank van lening precies? Wanneer je wel goederen bezit maar geen geld, is het een gemakkelijke manier om aan contanten te komen, zonder dat je je moet legitimeren. De Stadsbank van Lening hoeft, omdat het een gemeentelijke instelling is, geen winst te maken, waardoor de rente aanmerkelijk lager is en lenen dus een stuk goedkoper dan bij een 'gewone' bank.

Het tarief – of pandbeleningsvergoeding – wordt gebaseerd op het exacte aantal dagen van de lening. Per 1 januari 2011 bedraagt die 12,6 % per jaar, met een minimumbedrag van €0,50. Als u na één maand terugkomt betaalt u 1,05%, na twee maanden 2,1%, enz.

De staantijd van het onderpand is bepaald op negen maanden. Dat wil zeggen dat de pandgever binnen die negen maanden het recht heeft het onderpand terug te halen (te lossen), waarbij de beleensom en de rente moeten worden betaald. Ook kan de pandgever er voor kiezen om na negen maanden alleen de rente te betalen, het zogenaamde herbelenen, waarna de beleentermijn met negen maanden wordt verlengd.

Als je na deze vervaldatum je goederen niet hebt opgehaald, wordt het eigendom van de stadsbank en gaat het stuk naar de veiling. De opbrengst van de verkoop hoeft enkel het bedrag te dekken dat aan de belener is uitbetaald, dus wat je ontvangt voor je onderpand houdt gelijke tred met de vermoedelijke veilingopbrengst. Maan-

delijks worden veilingen georganiseerd; elke maand voor sieraden en eens per twee maanden ook voor de overige goederen. Er wordt alleen bij opbod verkocht. Goederen die niet op de veiling worden verkocht, worden in de winkel aangeboden. **-RS**

Er waren maar drie deelnemers die de brug thuis konden brengen en dus ook begrepen om welk complex het moest gaan. Een daarvan, Anneke Huijser stuurde als gebruikelijk weer een berg informatie en afbeeldingen mee. De tekst werd deze week geheel samengesteld door Ria Scharn.

Boven: Vijf perkamenten beleenbriefjes uit de negentiende eeuw uit het archief van de Stadsbank van Lening. De briefjes werden uitgegeven als bewijsstuk voor stukken stof die bij de bank in bewaring waren gegeven in ruil voor contant geld.